

Kevesen gondolnak arra, hogy az emberi lét talán legfontosabb eleme az idő. Az idő ami nincs, az idő ami elszalad, az idő amit ki kell tölteni, az idő ami lassan csordogál, az idő ami elszárgult felettünk, velünk. Ha jól belegondolunk mindennapjaink és ünnepeink keretét az idő adja. A hétköznapiak ritmusát épp úgy, mint a különleges események értékét. A várakozásra szánt idő emeli az ünnepek fényét, de a várakozással töltött idő elszürkítheti az érzelmeket. A munka értékét időben mérjük, konkrétan és átvitt értelemben is. Az emberi kapcsolatok minőségét alapvetően befolyásolja az egymásra szánt idő mennyisége és minősége. Lehetne még folytatni: se szeri se száma az időre vonatkozó szavainknak, megszámlálhatatlanul sok szólás és közmondás tanúskodik az idő valamelyik összefüggéséről, az életünkben betöltött szerepéről.

Az ókori görögök két féle időfogalmat használtak. Volt a khronosz (nem tévesztendő össze Kronosszal a gyermekeit felfaló istennel), ami a lineárisan múló időt jelentette. Az egymást követő események időbeni elhaladását. Volt aztán a kairosz, ami egy bizonyos időpillanatra utalt. Valami lényeges esemény, döntés aktuális időpillanatát jelenítette meg. Olyat, ami kiemelt helyet vívott ki magának egy egyén vagy közösség életében. A későbbi korokban olvad csak össze a khronosz Kronosz figurájával és vált ezzel a folyó idő istenségévé és szimbólumává. Ezzel párhuzamosan vált a kairosz fogalma a minőségi időpillanat jelképévé.

*

A képzőművészet, különösen a festészet, képes mindkét időfogalomban gondolkodni. Ha úgy tetszik lehet epikus és lehet lírai. Elmesélhet egy történetet éppen úgy, mint ahogyan képes egy megállított időpillanat hangulatát, érzéseit elénk tárni. Sőt, az is előfordul, hogy egyszerre teszi mindkettőt. Azért lehetséges, hogy egyaránt képviselje a kronoszt és kairoszt mert végtelen kifejezés mód és végtelen gondolati összefüggés dimenziója áll a művész rendelkezésére. A végtelen számú festészeti eszköz használatának lehetősége ellenére is ebben az összefüggésben az időhöz való viszonyulás egy mű alapkérdése. Maradva az eredeti szimbólumnál, elbeszélő módban kronoszt, lírai letétek esetén a kairoszt képviseli egy-egy mű.

Bár távol álljon tőlem a kategorizálás, első megközelítésben Molnár Irén művészete alapvetően lírai megközelítésű. Művei többsége egy időpillanatra koncentrál, igyekszik megragadni és ábrázolni azt. Ha művészete lényegét keressük, jó segítség lehet számunkra Fodor Ákos egy rövid haiku verse, a Vallomás című:

„Jobban emlékszem:
amit éreztem láttán, mint
arra, amit láttam.”

Azután, hogy így körbejártuk az idő különböző értelmezéseit és összefüggését a festészettel, továbbá igyekeztünk e koordináta rendszerben elhelyezni Molnár Irén festészetét, bizvást feltehetjük a kérdést: mi célja lehet annak a soha meg nem szűnő törekvésnek, amely eredményeként megőrökíti az őt körülvevő világ egy-egy időpillanatát. Mint általában ilyenkor, legegyszerűbb és célravezetőbb őt magát meghallgatnunk e kérdést kutatva. Molnár Irén bátran vállalja, hogy a szépet kívánja megfesteni. Gyermeki rácsodálkozást arra a gyönyörű világra, amely szeretett városában és a zempléni tájban körül veszi őt. Nem kétséges, művészetének egyik legfontosabb célja a gyönyörködtetés. Mind a szándék, mind pedig a festészeti eszközök, gesztusok formai jegyei alapján munkáit a nagybányai festészettel lehet rokonítani.

A nagybányai festészet egyik legfontosabb formai eleme az volt, hogy az ún. pleinair festésmódot használták, és vizualitásuk lényegét a fények és árnyékok viszonyrendszerében fejezték ki. Sokan és sokféleképpen mondták már el ezt neki, róla. Bizonyításként különösebb művészettörténeti fejtegetésekbe bocsátkozhatnánk, de talán akkor ragadhatjuk meg e művészi „rokonság” lényegét legjobban, ha egy rövid, általa elmesélt történetet idézünk fel itt, amelyet a róla készült portréfilmben mondott el. Nagybányai kiállítására készülve, az utazás előtti este, némi tudásfrissítés reményében, a nagybányai festőiskolát keresve böngészett a neten. Itt jöttek vele szembe egy, általa korábban nem

ismert festő, Nagy Oszkár képei. Megdöbbenéssel látta, érezte, hogy az 1965 óta halott Nagy Oszkár munkái mennyire közel állnak hozzá és festészeti gesztusaival mennyi rokonságot érez. Másnap aztán a kiállításmegnyitó utáni beszélgetés során egy helyi látogató odament hozzá és megkérdezte: „ugye tudja, hogy az Ön képei milyen nagyon hasonlítanak Nagy Oszkár festészetére”. Nem kell különösebben ecsetelni Molnár Irén megdöbbenését és örömét e szavak hallatán.

Valóban a látásmód a festészeti technikák és a nagybányai festői magatartás, mind-mind jelzik a rokonságot. A nagybányaiakról szóló korábbi fejtegetést itt fontos kiegészíteni egy gondolattal. A tájban való festés nem csupán festői metódus volt számukra. Ők nem úgy általában a tájat festették, sokkal többről volt szó. A helyről, ahol éltek, a városról, a bányavidéki hegyekről. Némi pátozzal, a hazájukról. Érzésem szerint ez az, ami lényegi eleme Molnár Irén festészetének is. Ő a körülötte lévő otthont örökíti meg. Nem véletlenül használom az otthon szót a lakóhely, vagy a térség helyett. Az otthon szóban melegség van, történeteket hordoz magában.

Ezen a ponton kiléphetünk a pillanatnyi idő egydimenziós teréből, éppen úgy ahogy magunk mögött hagyhatjuk a gyönyörködtetés szándékának szimpla értelmű megközelítését is. Mert az ábrázolt otthon képein nem csupán a megragadott pillanat belső és vizuális szépsége rejtőzik. A vásznon, papíron ábrázolt házaknak történetei vannak, a látvány azért olyan mert a most ott élők és az elődök hosszú sorának sorsa alakította olyanná őket. Emberek, családok szeretetéről, viszállyairól, boldogságáról, néha tán tragédiáiról is mesélnek a falak. A középületek esetében pedig mindez még nagyobb távlatokat is kaphat. A város, a zempléni táj ábrázolásában a konkrét történések nyilván nincsenek benne, hiszen a művész nem ismerheti mindegyiket, bár sokat igen. Egy-egy mű azonban épp attól szól szépen, mert akinek viszont vannak felidézhető emlékei azokat felszínre is hozza. Olyanokat is, amiket a művész nem ismerhet.

De Molnár Irén tudja, hogy a szélesebb értelemben vett otthona hiteles ábrázolása sokakat készítet emlékeik felidezésére, a gyönyörködtetésen túl is. A másokkal közös befogadás, emlékezés pedig egy olyan folyamat, amely közösséget teremt. Jelen esetben egy város egy táj közösségét erősíti.

Azt, hogy a művész mennyire ismeri mindannyiunk közös történetét, mi sem bizonyítja jobban mint az, ahogyan portrét fest, rajzol. Munkáinak ezen, kevésbé ismert része, a képzőművészet talán legnehezebb műfajában, a portré ábrázolásban alkot maradandót. A közösség tagjairól készült képei is hozzájárulnak annak a megállapításnak a megerősítéséhez, hogy Molnár Irén közösségteremtő művész. Aki pedig személyesen ismeri, tudja személyisége pontosan olyan min a képei: derűs, barátságos, olykor kicsit borongós, elgondolkodó.

*

E kiállításmegnyitó időkeretei nem teszik lehetővé, hogy Molnár Irén művészetének más dimenzióit is számba vegyük. Fontos lenne például részletesen foglalkozni azzal, hogy milyen szerepet tölt be Sárospatak művészettörténetében. Abban a történetben, amely szerencsére most is íródik. Erről talán egy másik kiállításmegnyitó keretei között.

Zárásképpen engedjék meg, hogy visszatérjek a nyitó gondolatok között említett idő kérdéshez. Az embert rendszerező és elvonatkoztató képessége tette alkalmassá arra, hogy jobban megértse a körülötte lévő világot. Így jutott el, számtalan egyéb mellett, az idő fogalmának komplex értelmezéséhez is. De látnunk kell, hogy a világ sokkal bonyolultabb annál, mint sem, hogy elméleti konstrukciókkal magyarázható lenne. Így vagyunk az idővel is. Szerencse, hogy van más út is, a művészet útja. Az az út, amely egy kép zárt kompozíciójában képes az idő sok dimenzióját megmutatni. Hiszen tud pillanatnyi érzéseket ábrázolni éppen úgy, mint történeteket mesélni. Szólni egy sor olyan dologról, amit rációval, szavakkal nehéz kifejezni. Molnár Irén rólunk mesél, nekünk képeivel, amik valakinek csak egy pillanatnyi szép élményt adnak, másoknak évtizedes történeteket mesélnek a fények és árnyékok, a színek nyelvén. Ezekből lesz egy-egy közös pillanat és végső soron a mi közös történetünk.

Köszönjük Ircsi!